

Нові пригоди Сталкі та його команди

Ред'ярд Кіплінг

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — В. Чернишенко

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Rudyard Kipling

З англійської мови переклали

Богдан Стасюк і Сергій Стець

За загальною редакцією Володимира Чернишенка

Серед інших класиків англійської літератури Кіплінгу в Україні пощастило чи не найменше. Чимало його текстів залишилися не перекладеними — і напевне годі найближчим часом чекати, що ситуація кардинально зміниться. Тим більше не слід очікувати повного зібрання творів українською — але хоча б основний корпус усе-таки хочеться побачити, причому не років через двадцять, а якнайскоріше.

Перші кроки до цього зроблені завдяки «Навчальній книзі — Богдан», видавництву, яке уже кілька років поспіль робить чимало для того, щоб Кіплінґ зазвучав українською. Вийшли три томи казок, дві збірки-білінгви віршів, на черзі «Кім», а у 2013 році ми дочекалися, мабуть, однієї з найбільш важливих і водночас найменш відомих у нас збірок: «Сталкі та його команду». Книга, яку ви тримаєте в руках, завершує епопею з видання оповідань про Сталкі — тепер вони перекладені всі.

* * *

У англійській літературі жанр, в якому написані оповідання про Сталкі та його друзів, має давню традицію. Це так звані «шкільні оповідки», які зазвичай описували шкільне життя, були присвячені дружбі, взаємодопомозі, оспівували спортивні та інші досягнення героїв... Ці тексти виокремилися у особливий жанр, оскільки школа — і то школа «закрита», радше схожа на інтернат, — була важливою складовою у житті тогочасних британців (якщо точніше — у житті тогочасних британців, які вміли читати художню літературу і мали на це час та кошти). Зрештою, як і будь-який жанр, «шкільні оповідки» пережили кілька етапів еволюції: від

солоденьких, припарфумлених історій до творів, що описували чорні сторони шкільного життя.

Найперше ж оповідання, присвячене Сталкі та його друзям, — «Раби лампи» (1897 р.) — викликало чимало обурення у читачів. Здається, чи не вперше у «шкільних оповідках» головні герої знущалися з малечі, обманювали вчителів та й узагалі поводитися аж ніяк не взірцево. У цій та подальших історіях було більше навіть не від звичних «оповідок», а від крутіського роману, тільки в нетрадиційних для нього декораціях. Кіплінг свідомо збурював публіку, але робив це не задля епатажу як такого. Він чудово знав, що саме відбувається в колоніальних британських школах, бо й сам закінчив одну з них. І все, про що він писав у «Сталкі...», так чи інакше було пов'язано з його особистим життєвим досвідом.

Можливо, саме через це оповідання мали шалений успіх у читача: відчувалася справжність, ненадуманість. Додамо сюди тонку іронію, такий собі трохи відсторонений глузливий погляд на героїв та їхні витівки; несподівані карколомні пригоди і серйозний соціальний підтекст у другій частині першого оповідання.

За деякий час оповідання вийшли книжкою, а пізніше навіть були доповнені ще кількома текстами. Вони не тільки змінили парадигму жанру, а й безпосередньо вплинули на багатьох авторів, як англійських, так і зарубіжних.

Зазвичай у цьому контексті згадують Аркадія Стругацького: він відчайдушно любив цю книжку, переклав її на російську і, звісно ж, саме від прізвиська «Сталкі» походить назва сталкерів з відомого «Пікніка на узбіччі». Але навіть вплив на творчість Стругацьких тільки тим не обмежився. Скажімо, одне з оповідань, що увійшло до знакового роману «Полудень, ХХІІ століття», розповідає про інтернат майбутнього і багато в чому перегукується з історіями про Сталкі. А прийом, коли несподівано оповідь від третьої особи переходить на оповідь від першої, Стругацькі майстерно

використали в повісті «За мільярд років до кінця світу»...

При цьому збірка про Сталкі й російською мала непросту долю: переклад Стругацького загубився і був знайдений в архівах лише кілька років тому; дві інші виходили малими накладками і лишилися читачем майже не поміченими. Натомість «Сталкі та його команда» і її продовження «Нові пригоди Сталкі та його команди» — книга дуже цікава і юному читачеві, й дорослому. Кіплін у ній постає у зовсім несподіваній іпостасі. А на фоні нещодавніх суперечок з приводу того, що, мовляв, в українській підлітковій літературі все надто солодко та патріархально, «Сталкі...» є важливим кроком: адже і в британців колись було так само, а от яким шляхом пішов Кіплін. Дивіться, думайте, порівнюйте... шукайте свої.

Але одразу ж заспокоїмо надто схвилюваних батьків: згаданих вище «непристойних сцен» лякатися не слід. Сталкі, Жук та Мак-Турк — це аж ніяк не аналог сучасних гопників чи тітушок. У тому й суть: ці хлопчики уособлюють в собі всі протиріччя звичайнісіньких підлітків. Жорстокі, але водночас по-своєму чесні, допитливі, але хитрі, претензійні, але й наївні... Це ті, хто, подорослішавши, несли ідеали британської цивілізації в інші країни — знову ж таки, з усіма протиріччями та з усією неідеальністю цих ідеалів. Звичайні живі хлопці.

* * *

Свою книжку Кіплін писав понад сто років тому. Багато речей відтоді лишилися такими самими: тепер хлопці не менш зухвалі й не менш непосидючі, так само змагаються один із одним, жартують над супротивниками, не люблять готувати домашку. З іншого боку, життя у коледжі збройних сил у Вестворд-гоу! помітно відрізнялося від сучасного шкільного, навіть і у нинішній Британії. Мало хто нині вчить латину, знається на особливостях ставлення ірландських землевласників до лисиць, тим більше — здатен розпізнати паралелі між сюжетом «Першої пригоди» та класичним сюжетом

ірландських легенд про викрадення корів, чи між історією про хлопчину, що випустив у класі мишу, і драмою римського Регула. Звичайно ж, основні сюжетні колізії будуть зрозумілі навіть пересічному читачеві, а відтак ми маємо чудову книжку українською, у гарному перекладі, з унікальними ілюстраціями. Сподіватимемось, що попереду нас чекають інші томи кіплін'іани, дитячої та дорослої, веселої, захопливої та зухвалої. Хтозна, раптом вони колись вплинуть на якогось молодого письменника та й спричинять появу нового «Пікніка на узбіччі»?..

Володимир Аренєв
Чому це світ, не доберу,
Чіткіший в променях косих?
Згадаєш юності пору
І тішишся тому, що встиг.
Венери і Ліберти час
Закон дозволив для забав.
І кожен з тої сотні нас
Хто мужнім став, хто скнарим став.
Ніщо дорослі набуття,
Тріумфи й Долі копняки
Супроти мрій, гріхів, звияг
Людей, що зуться юнаки.
Безвусі-безбороді дні,
Коли ідей важніш порив.
Сам бог веселої гульні
І обіймав, і говорив...
Ми знали, стрінем його знов,
Хоча й не знали, що не тут.
Сумлінно кожен з нас пройшов
Для нас означений маршрут.
Тоді ми вирости — навік,

Здавалосьь, він кудись пропав.

І ось Харон — старий візник

Пита мене: «Ну що — впізнав?»

Прапор рідної країни, переклав Сергій Стець

Було зимно, ранки стояли холодні. Сталкі та Жук, але не Мак-Турк, котрий вважав своїм обов'язком приймати ранкові процедури за будь-яких умов, спали аж до останньої хвилини, прокидаючись лише перед перекличкою, що проходила у напівтемному гімнастичному залі. Оскільки хлопці розтягували сон, то на перекличку запізнявалися. І через те цілком прогнозовано отримували «чорні мітки». Три таких «галочки» на тиждень — і ти вже заробив собі відпрацювання-муштру. Останнє означало, що друзі на декілька годин потрапляли до рук сержанта Фоксі, який, маючи за плечима славне армійське минуле, хлопців муштрував затято і за всіма правилами.

— Не думайте, що мені це наравиця, — починав він завжди однією ж і тією фразою. — Я б ото краще чаї ганяв у себе в каптьорці. Та бачу, у нас тут під вечір зібралася ловка кумпанія, прямо Старий Загін. От би Ви до мене кожен день приходили, містере Коркране, — казав старий вояка, шикуючи хлопчачий стрій.

— Я і так тут з тобою вже шостий тиждень товчуся, товстуне. На перший-другий розрахуйсь!

— Ну не спішіть, не спішіть. Тут я муштрую. Налі-во! Кроком руш!

Двадцять п'ять штрафників затупцювали залом.

— А тепер спокійно узяли гантелі і стали у стрій. Тепер неголосно — на перший-другий розрахуйсь. Перші — крок уперед, другі — на місці. Нахили тулуба вперед, повторюйте за мною.

Гантелі підіймалися і опускалися, стукалися і повертались у попереднє положення. Хлопці вже добре вправлялися у цій виснажливій грі.

— Ха-ра-шо. Знаєте, якщо ви вчасно ходити будете на перекличку, то мені вас тут буде не хватати. Тихенько кладемо гантелі. Зараз я покажу ще одну просту вправу.

— Ага, знаю я оту просту!

— Було б странно, якби не знали, містере Коркране. Та ця вправа не така вже й проста, як може здатися.

— Щоб я здох, якщо не виконаю їй так само, як і ти.

— Побачимо. Тепер уявіть, що ви не штрафники-прогульники, а хвацька рота на параді, а я — ваш командир. Відставити сміх. Якщо повезе, то більшість із вас ще не один рік местиме плац. Тепер зробіть мені послугу. Ви ж не перший раз тут, їй-Богу.

І вони марширували, ходили по колу, рухалися у зворотному напрямку — зважено і чітко, ніби зачакловані. Фоксі не лукавив, коли сказав, що тренувалися вони вже достатньо довго.

Двері до гімнастичної зали були відкриті, коли там з'явився Мак-Турк у компанії якогось старого джентльмена.

Сержант, скеровуючи стрій по колу, стояв до гостей спиною. «Непогано», — пробурмотів він до себе. — Я би сказав, ловко. Направляючий при повороті мусе задавати ритм, містере Свейн. Ну що, містере Коркран, хоче сказати, що знаєте цю вправу? Зробіть послугу — беріть командування на себе. Повторіть тепер почуті команди слово в слово, і поверніть стрій у висхідне положення.

— Що це? Що це? — почувся владний вигук гостя.

— Амम्म... Та трохи вправляємося, сер, — затнувся Фоксі, не виказуючи справжніх причин для збору хлопців.

— Прекрасно, просто чудово! Я хочу подивитися на них іще, — підбадьорив зніченого сержанта джентльмен. — Не зупиняйтеся через мене. Ви хотіли передати комусь командування?

Чоловік присів. Гарячий подих нежданого гостя вимальовувався у прохолодному повітрі залу білими клубами.

«Зараз напартачу, — прошепотів сам до себе Сталкі. — Ну, точно напартачу». Хвилювання юнака посилювалося, коли із задньої шеренги він почув, що до них ще завітав генерал Коллінсон, член екзаменаційної комісії графства.

— Еее... що? — тільки й спромігся запитати Фоксі.

— Коллінсон, лицар-командор ордену Лазні. Він командував помпадурами — колишнім полком мого батька,— прошипів Свейн-молодший.

— Не квапся, — заспокоїв гість. — Я знаю, як воно. Перший раз командуєш, ге?

— Так точно, сер, — невесело зітхнув Сталкі. — Увага! Рівняйся! — Відлуння його власного голосу додало трохи впевненості.

Стрій розвернувся, відступив, хлопці стали по чотири і безпомилково відновили стрій. Формально час відпрацювання вже давно минув, проте на це ніхто не зважав. Товариші прикривали Сталкі, в той час як юнак страшенно боявся зірвати голос.

— А Ви гарно навчили хлопця, сержанте, — похвалив гість. — Хороша муштра...Та й «матеріал» для муштри підходящий. Але ось що дивно: я от лиш обідав з вашим ректором, так він і словом не обмовився, що у вашому коледжі є кадетський корпус.

— Взагалі-то нема, сер. Це ми так, для себе трошки вправляємося, — поспішив запевнити Фоксі.

— Але ж ви погляньте, як хлопцям подобається, — вперше подав голос Мак-Турк.

В його глибоко посаджених очах горіли бісики.

— А чого ж ти не вправляєшся разом з товаришами, Віллі?

— Ой, сер, я не настільки пунктуальний. А сержант вибирає лише найкращих.

— Рррозійтись! Відпочивати! — спішно заволав Фоксі, щоби хлопаки, бува, не розреготались від почутого просто в строю. —

Сер, я.... Знаєте, я мусів Вам сказати...

— Що вам конче потрібен кадетський корпус, — по-своєму закінчив думку сержанта генерал. — І якщо моя рекомендація щось важить у Раді, то такий корпус у вас з'явиться. Вже й не пам'ятаю, коли мене оце так радували. Юнаки з таким настр о'єм повинні бути прикладом для всього коледжу.

— Так і є, — запевнив Мак-Турк.

— Святий Боже! Хіба це вже так пізно? Мене ж карета чекає вже більш як півгодини. Все, буду бігти. Все ж правду кажуть: краще раз побачити. А в котрому кінці тут вихід? Віллі, покажеш мені? А що то за юнак, який строєм командував?

— Здається, його прізвище Коркран, сер.

— От з таким ти мусиш знатися. По ньому зразу видно породу. Добрий хлопчина. Двадцять п'ять молодців, які б радше надворі в крикет грали (була середина зими, проте літнім людям, котрі довго жили за межами Англії, подібні похибки в сезонах пробачались, тому Мак-Турк не став виправляти старого генерала), вправляються у стройовій просто тому, що їм це подобається. Жаль, що такий добрий матеріал пропадає, але, гадаю, я дам цьому раду.

* * *

— Ну, і що це у тебе за сивовусий друг? — почав з порогу Сталкі, коли Мак-Турк повернувся до кімнати.

— Генерал Коллінсон. Іноді до батька на полювання приїжджає. Непоганий такий дідок. Казав, що мені треба з тобою подружитися, Сталкі.

— Він тобі щось на кишеню кинув?

У відповідь Мак-Турк витягнув цілий соверен.

— О! — схвально гукнув Сталкі і миттю анексував побачене добро, оскільки скарбничим у компанії був теж він. — Тепер ловко побенкетуємо. Але ти, друже мій, все ж трохи перебрав, коли пащекував про нашу зацікавленість та пунктуальність.

— Старий же ні сном, ні духом, що ми штрафники, ге? — поцікавився Жук.

— Нє. Він просто пришов пообідать з ректором, а потім нипав тут самотою. Я подумав, чого б то не показати йому, як ви ловко маршируєте. А коли він зрадів ото як дитина, то не міг же я псувати йому все задоволення. Чорта з два він би тоді мені дав монету.

— А бачили, як зрадів бідолаха Фоксі? Як дівчинка зашарівся, — вів далі Жук. — Це ж як пофартило чоловікові, лишень уявіть! А ми гарно його дупу прикрили, ммм? Гайда до Кейта, візьмемо какао і сосисок.

* * *

По дорозі товариші наздогнали сержанта, котрий теж спішив до Кейта, щоби розказати про свою пригоду. Останній свого часу був старшиною у кавалерійському полку, тепер же цей виснажений війною ветеран служив місцевим поштарем і на додачу був кондитером.

* * *

— А ти нам дещо винен, — багатозначно почав розмову Сталкі.

— Я Вам сильно вдячний, містере Коркран. Я на вас часто зубмав за ваші порушення, ну, оті походеньки і куриво, Ви ж знаїте. Але мені більш ніхто б не поміг так ловко викрутиця, як Ви. Дуже вже фацько провели стройову, я Вам скажу. Тож, якщо надумаєте приходити до мене регулярно...

— Тоді йому доведеться запізнюватись тричі на тиждень! — здивувався Жук. — Ти ж не думаєш, що хлопець з доброю клепкою в голові стане так чудити... просто, щоб тебе потішити, Фоксі.

— Ну, та так. Але все'дно, якби на те Ваша воля — і Ваша, містере Жук — то це стало б для вас хорошим зачином при формуванні кадетського корпусу. Думаю, генерал внесе таку рекомендацію.

Хлопці шерстили вітрину Кейта, як хотіли, бо ж старий вояка був надто захоплений розмовою з Фоксі.

— Ми тут набрали ось, на сім чи вісім монет, — мовив Сталкі біля прилавка, — краще Ви самі порахуйте.

— Ні, ні, містере Коркран, я вірю Вам на слово. Так ти кажеш, сержанте, він із «Помпадурів» виходець, ге? Якось ми з ними засідку біля Умбалли влаштували, було діло.

— Скажіть, а ця шинка з язиком вісімнадцять чи шістнадцять пенсів коштує?

— Скажімо, шістнадцять, містере Коркран... Звичайно, сержанте, якби я не був такий трухлявий, то і сам би провів стройову. Але дуже вже хочеться побачити стару добру муштру.

— Пішли, Сталкі, — шепнув Мак-Турк, — йому нема до тебе діла. Дай йому гроші.

— Я хочу розміняти фунт, довбню. Кейт! Рядовий Кейт! Капрал Кейт! Старшина кавалерії Кейт, Ви мені здачу з фунта дасте?

— Ага, так... так. Ось сім шилінгів і сім пенсів, — торговець туманним поглядом окинув юнаків, дав їм гроші і зник у темряві своєї комори.

— Ну, тепер ці двоє аж до вечірнього чаю про повстання сипаїв тріщатимуть.

— Старий Кейт бився під Собраоном, — сказав Сталкі. — Він якось розказував, ага. Фоксі з його історіями і поряд не валявся.

* * *

Директор схилився над купою листів. За виразом його обличчя було важко зрозуміти, про що він думає.

— Як Вам? — запитав зрештою преподобний Джон Жиллетт.

— Гарна ідея. Безсумнівно, вона заслуговує на увагу.

— Не можу не погодитись. То що Ви скажете?

— Знаєте, я чогось вагаюсь... в усій оцій затії. Чим більше я пізнаю хлопців, тим більше розумію, що не можу передбачити

їхньої поведінки. Тому якщо ця схема спрацює, я буду здивований. Це... це не наш профіль. Ми готуємо хлопців до армії.

— Моя справа мала — донести до вас волю членів Ради. А вони хочуть волонтерський кадетський корпус, значить, його буде укомплектовано. Я вніс пропозицію, що нам поки що не варто закупляти форму, думаю, на стройовій можна обійтись і без неї. Генерал Коллінс надішле нам півсотні списаних гвинтівок — «снайдерів» із заглушеними стволами.

— Хлопці тут із пістолетів стендових гатять, а вони їм гвинтівки заглушені пришлють.

Превелебний Джон посміхнувся.

— Тож у нас не передбачається жодних витрат, окрім часу сержанта.

— Якщо у нього не вийде, це буде ваша провина.

— Звісно. Після обіду я повішаю оголошення в коридорі, і...

— Я хочу бачити результат.

* * *

— Я вас прошу, не чіпайте стійку, — Фоксі відбивався від розбурханих хлопчаків, що наводнили гімнастичну залу. — Містере Свейн, навіть цей негодящий «снайдер» зіпсується вкрай, якщо Ви будете без кінця-краю смикати затвор. Так, уніформу пришлють пізніше, коли ви натренуєтесь, а для цього треба ще позайматись. Покладіть «снайдера», містере Хоган!

* * *

— Жуче, а ти що збираєшся робити? — запитав хтось.

— А я вже намарширувався, спасибі.

— Що? І це після того, як ти всьому навчився? Гайда, не будь гадом! За тиждень станеш капралом, — не стримався Сталкі.

— Я в армію не збираюсь, — відповів Жук, торкнувшись окулярів.

— Чекай-но, Фоксі, — сказав Хоган, — а де ти збираєшся проводити з нами стройову?

— Спочатку тут, у залі, а потім, як будете готові, на вулиці, — випнув груди сержант.

— Щоб оті нортгемські селяки на нас витріщались? Шось не дуже це ловка ідея, Фоксібусе.

— Ну, то вже таке, подумаєм над цим пізніше. Вам спершу марширувати навчитись треба, а потім подивимось.

— Привет, — гукнув Ансель з корпусу Макрі, продираючись крізь натовп хлопців. — А що це у нас тут мутять з цим кадетським корпусом?

— Якщо приєднаєтесь, то в Сендберсті це Вам згодиться, — відповів сержант. — Вас там із муштри раніше відпускатимуть, якщо побачать, що підготовка хороша.

— Хммм... Я б наче і не проти помарширувати тут із вами, але з іграшковим «снайдером» надворі ліндати я не збираюсь. Пероуне, ти як? Он Хоган уже зголосився.

— Та не знаю, чи матиму час, — поскаржився Пероун. — Мені й так купу занять відпрацьовувати.

— Ну, так нехай це і рахується як відпрацювання, — запропонував Ансель. — Надовго тут тебе не затримують.

— Це все, звісно, добре, але як ви ставитесь до показової стройової? — запитав Хоган.

Він ще не знав, що через три роки його вб'ють у сонячній Бірмі, біля форту Мінхла.

— Боїшся, що уніформа не личитиме до твоєї блідої мармизи? — глузливо посміхнувся Мак-Турк.

— Стули пельку, Турку. Ти он взагалі до армії не збираєшся.

— Ні, але я замість себе пришлю заміну. Гей! Морелл і Уейк! Ви, недоростки, не ховайтесь за стійкою. Марш записуватись у добровольці!

Червоні, мов раки — напередодні їм не вистачило духу записатись самим — хлопчаки несміливо попрямували до сержанта.

— Не треба цієї малечі... Принаймні, не зараз, — погребував Фоксі. — Мені б когось... Когось зі Старого Загону штрафників, шоби вишколить добре.

— Дякуй за те, що є, сержанте. Вони вже на зріст — як справдешні новобранці.

Мак-Турк завжди читав свіжі газети, тому його інформації можна було вірити. Фактами він стріляв так само влучно, як і з рогатки. Проте навіть він не знав, що Уейк-молодший напередодні свого тридцятиріччя стане «бімбаші» — полковим командиром армії Єгипту.

Хоган, Суйейн, Сталкі, Пероун та Ансель щось затято обговорювали, стоячи біля гімнастичного коня. Сталкі, як завжди, головував. За дискусією стурбовано спостерігав сержант — він добре знав, скільки хлопців слідуватиме їхньому прикладу.

— Фоксі забракував моїх рекрутів, — поскаржився Жукові Мак-Турк. — Тепер ти йому когось приведи.

Не зволікаючи й хвилини, Жук вихопив десь ще двійко меншачків: кожен з них був не вищий карабіна.

— Ось, Фоксі, тримай гарматне м'ясо. Бийтесь за свою батьківщину, як юні леви, гризить горлянки... і не тупіть мені там.

— Щось він все одно не в захваті, — сказав Мак-Турк і процитував:

«Ось так воно в армії мається,

Це ж саме у нас і на флоті...»

Тут до нього приєднався Жук. Вони знайшли цей вірш в журналі «Панч», і, як їм здавалося, він вдало змальовував ситуацію:

«...як глянеш — і серце крається,

І винних не знайдуть потім».

Ред'ярд Кіплінг. Нові пригоди Сталкі та його команди — ознайомчий фрагмент

• • •

Далі — у повній книжці «Нові пригоди Сталкі та його команди».
nashaknyga.com.ua